

A MAGYAR IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT KARÁCSONYI KIÁLLÍTÁSA.

Igaz örömmel fogadtam e szemle szerkesztőjének azt a megtisztelő fölszólítását, hogy kritikai ismertetést írjak a mostani karácsonyi iparművészeti kiállításról. Hogy azonban a kiállítás alapos tanulmányozása után, de meg a látottak komoly megfontolása után is, hozzá akarok fogni föladatom teljesítéséhez: valamelyes aggodalom fog el. Azon tünődöm, hogy a becsületes, szókimondó bíráló nem ad-e félreértésre és nehezítésre okot?

Műiparunk fiatalnak még nagyon fiatal, de azonkívül nem is igen jövedelmező dolog. Mivelőinek kevés belőle a hasznuk, sőt jórészt áldozatot is kell hozniok érdekében. Ezt a szempontot tekintve, az a kérdés aggaszt, hogy vajjon helyes dolog-e a magunk iparművészetének megkritizálása? Hogy nem volna-e okosabb, ha azoknak, akiknek a műipar a mesterségük, egyszerűen megköszönők jó szándékukat és áldozatra való készségüket. Mert az efajta köszönet buzdítás is, bátorítás is lehetne a jövő számára, míg a szókimondó bíráló, amely korholástól nem tartózkodhatnék, talán elkedvetlenítheti vagy bátortalanná teheti az embereket.

De még egy más tekintetre is ügyet kell vetnünk. Ha ugyanis műiparunk azért, amiért fiatal, rászorul a bátorításra, nem lehet meg a szigorú vezetés nélkül sem. Ha azt nem akarjuk, hogy műiparunk örökkön-örökké a dilettantizmus színvonalán maradjon, ha igazán azt akarjuk, hogy kulturánknak faktorává s vele egyidejűleg kereset-ágává legyen, nem kerülhetjük el a szigorú, nyílt bírálót. Mert a műiparral is úgy vagyunk mint a művészet minden egyéb ágával: csak a legjobbját fogadhatjuk el jónak. Nem elégedhetünk meg apró-cseprő, vagy aránylag elfogadható, vagy egymagában álló eredményekkel. Az a hitünk tehát, hogy a nyílt, őszinte beszéd, ha nem is esik jól mindenfelé, hasznosabb dolog mint az a dicsőítgetés és elismerés, amely jórészt csak önámítás.

Erre való tekintettel fogtam az itt következő ismertetéshez. Kérem is e lapok olvasóit, hogy tartsák ezt szem előtt, amikor cikkelyemet elolvassák.

Még csak azt a megjegyzést teszem, hogy nem emelkedtem föl a máskülönben dicsőséges tárgyilagosság magaslatára. Bevallom, hogy nem is törekedtem rája. Aminek az okait könnyen meg lehet érteni. Hiszen, csakúgy mint a művészet valamennyi becsületes hívének, jómagamnak is megvan a maga sajátos, individuális műízlése. Nem tudnék tőle megszabadulni, mint ahogy az ember nem tud a bőréből kibújni. Hogy azonban a magam ítéletének természetzerű egyoldalúságát lehetőleg mérsékeljem, a legtöbb esetben nem formulázom egyszerűen az ítéletemet, nem mondom, hogy ez vagy amaz jó vagy szép vagy rossz vagy csunya, hanem meg is mondom, hogy miért tartom annak.

Mint mindazoknak, akik a művészet ügyeivel buzgón foglalkoznak, nekem is megvan a magam álláspontja a művészet és műipar céljai és feladatai dolgában. Hanem ebben a dologban nem vagyok intranszigenens. Szívesen győzetem meg magamat, ha nem szóval, hanem tettel azt bizonyítják nekem, hogy íme a magamétól eltérő úton is jól lehet elérni.

Ezt a néhány megjegyzést szükségesnek tartottam. Nem úgy mint captatio benevolentiae-t hanem csak azért, hogy a félreértéseket elkerüljem.

*

Műiparunknak a legutóbbi három-négy esztendőben történt fejlődése bennem is, másokban is, azt a reménységet keltette, hogy lehetséges lesz műiparunkat nemcsak teljesen modern, de teljesen nemzeti irányba is terelni, s hogy ennek folytán módunkban lesz a párisi világkiállításon külön individualitásképen megjelenhetni, hogy ezzel kiegyenlítsük azt a fogyatékoságunkat, amely mennyiség, de esetleg minőség dolgában is nyilvánulni fog.

Hanem ezt a reménységünket ez a mostani karácsonyi kiállítás majd hogy semmivé nem tette. A modern irányzatok olyan hirtelen vehemenciával köszöntöttek ránk, hogy szinte egészen megakasztották utjában a nemzeti irányzatot. Ez pedig nagy kárunkra van. Valahány népnek csak része van a modern művészi mozgalomban, egytől-egyig valami újjal járult hozzá. Ha nem adhatott a magából, idegenből kért kölcsön. Az amerikaiak a Keleten szereztek be ösztökélést, és modern szellemben dolgozták föl. A franciák Japánban jártak kölcsönért, az angolok a gotikát, a prerafaelizmust, a maguk mult századbeli és a japán művészetet értékesítették. A legmodernebb belgák és hollandusok, messze, Európán kívül levő gyarmataikból szerzik be inspirációjukat. A németek, akik jó ideig úgy gondolkodtak, hogy elégséges ha az ember egyszerűen csak modern, azaz ha utánozza az amerikaiakat, az angolokat vagy a németalföldieket, most a magukéból is hozzájárulni igyekeznek a modernséghez, s visszatérnek legjobb régi és új néphagyományaikhoz. Még Ausztriában, azaz hogy Bécsben, is ehhez hasonló törekvések nyilvánulnak, csak mi magyarok hagytuk el hamar a jó utat, amelyre már egyszer rátértünk, s mondtunk le arról a törekvésről, hogy a modernségnek a magunk házában lokális jelleget adjunk.

Jól tudom, hogy igen sok művészetet szerető, alapos hozzáértő a mult idők magyar stílusáról azt tartja, hogy a sovínismus képzeténél nem egyéb, a jövő magyar stílusáról pedig azt, hogy merőben fölösleges. Nem ez a helye annak, hogy azon vitatkozzunk, volt-e a multakbanmagyar stílus. Aki az ezredévi történelmi kiállítást kutatva nézegette, bizony meggyőződhetett róla, hogy igen sok dologban egész sajátos, jellemzetes díszítés volt nálunk járatos, amelyben a nagyon is félreértett tulipán és százszorszép motívumain kívül egyebeknek is részük volt. Majd meglátják akkor, ha a most készülõ nagyszabású díszmunka, amely a történelmi kiállítást ismerteti, egészen meg lesz, hogy mennyi ösztökélés szerezhető nemcsak parasztjaink indusztriájából, de egész régi műiparunkból is. Már pedig ezek a motívumok szinte beleesnek a modern dekoráló szellem kerékvágásába, mert ugyancsak szigorú, merő stilizálásnak művei. Kétségtelen dolognak tartom, hogy módunkban volna a modern stílust a magunkéból, valamelyes

magyar tónussal gazdagítani. Természetesen, csakis a díszítőstílusról szólok. Már a modern szerkesztő stílussal másképp vagyunk. Ámbátor neki is nem egy hasznos szerzeményt juttathatnánk a székely és a többi parasztipar beható tanulmányozása révén: a modernségnek egyedül helyes fölfogása szerint neki mégis csak mindenfelé egyugyanazok a szabályai vannak. Bármennyire stilizáló is a modern díszítőstílus, ugyanolyan mértékben naturalisztikus a modern szerkesztő, structív stílus. Az a fő követelménye, hogy a műnek mirevalósága s a fölhasznált matéria sajátosságai mindenképp mértékadóak legyenek. Azt kívánja továbbá, hogy az egyes részek tisztán, világosan, észszerűen fejezzék ki a maguk struktív alkalmazását, s hogy azonkívül szervesen összefüggjenek. Az áll róla, amit a belga Henry van De Velde, a műiparnak ez időszert legnagyobb művésze, önmagáról mondott: „Nem fedeztem fel semmit, ha csak az a megismerés nem megy fölfedezés számba, hogy teljesen elégséges, ha az ember józanészű ember, hogy elszakadjon a mai iparművészek egész nagy rajától. Minden munkám jellegének csak egyetlen egy forrása van, s ez az észszerűség, a dolgok mivoltának megfelelő és a formájukban nyilvánuló észszerűség.“

Nem nehéz dolog annak az állításnak a helytelenségét bebizonyítani, hogy a jövőben sem szorulunk magyar stílusra, s hogy műiparunknak teljesen elégséges, ha egyszerűen modernségre iparkodik. Ha ugyanis műiparunk nem egyéb csakis modern, az a veszedelem fenyegeti, hogy, ha csak a véletlen nem szolgál neki egész sor iparművész-genievel, közönséges utánzásá lesz. Ezzel pedig műiparunk máris a hanyatlás útjára térne, még mielőtt első virágzását elérhetné. Mert utánzással és a látottaknak utánaérzésével nem bírjuk a versenyt az eredetiséggel. Az ilyen iparművészeti munkákkal bizony odahaza se konkurálhatunk a külföld termékeivel, nem hogy odakint híveket toborozzunk nekik. Ha azonban műiparunknak nemcsak modern, de nemzeti jelleget is tudunk adni, akkor a magunk termékeivel, amelyek akkor a magunk sajátosságának leginkább megfelelnek, nemcsak teljesen uraivá lehetünk a hazai piacnak, de bizonyára sok hívet és amateur szereszetünk nekik a külföldön, ahol sok az olyan ember, aki szívesen vásárol új, sajátos, jellemzetes dolgokat.

*

Noha nem egy kifogásom van, ami különben az eddig mondattakból könnyen sejtethető, az ellen az irányzat ellen, amely — úgy látszik — műiparunkban lábra kapni készülődik, s a kiállított tárgyak közül is néhány ellen, mégis szívesen elismerem, hogy a tehnikai kivitel dolgában, a javarésztük kifogástalan. De éppen az a körülmény, hogy a tehnikai nehézségeket, amelyek művészetünk fejlődése elé eddig legnagyobb akadályként gördültek, jórészt szerencsésen legyőztük, megkettőzi azt a kötelességünket, hogy komolyan hozzáfogjunk a kérdés művészi oldalának megoldásához.

A modernség mozgalma azon van, hogy a *műiparnak* eddig dívó fogalmát a lexikonból kiküszöbölje.

Mikor azután a gyilkos támadás után, amelyet e század első felében a gépipar a mesterségek ellen intézett, egyes körökben az az óhajtás támadt, bárcsak megint egy kis művészet uralkodhatnék az iparban: természetesen nem arra gondoltak, hogy az egész nagy ipart fejlesszék művészi irányban. Csak egy kis részét sajátították ki a művészet számára, csak azt, amely a gazdagok fényűző szükségleteit elégíti ki. És lassan-lassan három teljesen elkülönített fogalom támadt: a művészeté, az iparművészeté és az iparé. A művészet körébe a festményeket és szobrokat sorolták, az iparművészetébe azokat a munkákat, a melyeket különösen ügyes mesteremberek akadémiai művészek és iparművészeti professzorok tervei szerint készítettek. Minden egyéb csak ipar volt, s ez a minden egyéb ízléstelen és furcsa, de gyakran a legcélszerűtlenebb ipari termékek sokasága volt.

És megindult egyszerre a modernművészek mozgalma. A jó sokáig művésztelennek és ízléstelennek mondott Angliában támadt Ruskin, az emberiség panaceájának az abszolút művészeti hangulatban, a levegőben folyó életet mondotta. Nem elégedett meg egyes nagy műalkotások vagy nagy gyűjteményeknek nevelő hatásával, hanem azt kívánta, hogy mindenben, ami az embert környékezi, a mindennapi élet legapróbb dolgain is, uralkodjék a művészet szelleme. Akadt is rögtön olyan nagy művész, aki nemcsak hogy maga is vallotta ezt a szépséges ígét, de meg is valósította. Ez a művész Morris William volt és vele éreztek és cselekedtek lelkes barátai és tanítványai. Nem a régi értelemben tartották magukat művészeknek, akiknek csak az a föladatuk, hogy szép tervezeteket készítsenek, amelyek szerint a mesteremberek dolgozzanak, hanem már modern művészek voltak, akik magukhoz méltó dolognak tartották azt is, hogy művészi tehetségüket házi dolgainkban is érvényesítsék. Csak olyan méltónak, mint a képek festését vagy szobrok mintázását, faragását.

Nem sülyedtek le az iparhoz, hanem azt fölemelték magukhoz, s aztán, ilyen módon bútort, szőnyeget, kárpitokat, könyvbekötéseket s a ház sok egyéb dolgát készítették. Mivelhogy pedig majd mind ezt a dolgot maguk csinálták, művészetüket alkalmazták; ezt az új fajta művészeti irányt Angliában teljes joggal már nem a műipar névvel illeték, hanem elnevezték „art applied“-nak.

Mindaz azonban, amit Morris és köre alkottak, alapjában véve nem volt egyéb fényűzés-művészeténél, noha ők maguk a szociálista utopiáknak voltak ábrándozói. Csak kevesek művésze volt, kevesek számára. Csakis a nagyon gazdag emberek számára való volt. Morris, a maga művészetének minden üdvösségét, a kézművességben kereste. Az volt a hite, hogy a művészet kárát vallja annak, ha nem a kéz dolgozik, hanem egyéb mechanikai erő is résztvesz a munkában. Nyomába mások léptek, akik nála tovább mentek, s a művészetet nemcsak mindenre, hanem mindenkire kiterjeszteni igyekeztek; szóval a művészetet a szónak legjobb értelmében demokratizálni akarták. Törekvésüknek két célja volt. Az, hogy a művészeket necsak magával a kézművességgel, hanem az általában vett iparral is megbarátkoztassák, s hogy a mesterembereket és iparúzókat a művészet szellemével megtermékenyítsék. Művészek és a művészetek barátai sokféleképp igyekeztek e célok megvalósítására. A maguk erejéből is, vagy pedig úgy, hogy iskolákat, testületeket, céheket, műtermeket alapítottak. És törekvésüknek majd mindenütt sikere volt. Ezek az emberek, mint pl. *Voysey* Londonban, *Tiffany* New-Yorkban, *Van de Velde* Brüsselen, *Gallé* Nancyban s ezek a testületek mint pl. a Bing által alapított *L'art nouveau* Párisban, az Ashbee-féle *Guild and School of Handikraft* Londonban, a müncheni *Vereinigte Werkstätten*, hogy csak egynehányat emlegessék azok közül a legnevezetesebbek közül, a melyek hirtelen eszembe jutottak, — nemcsak hogy az ipar minden ágába eddig lehetetlennek tartott művészeti szellemet vittek, de mindegyikük új impulzusokat, új ösztökélést is adott az alkalmazott művészetnek, úgy, hogy már ma is, alig néhány esztendő munkája után Angliában, Belgiumban, Hollandiában, Franciaországban, jórészt Németországban és Amerikában is teljesen új, de minden ízében művészi szellemtől áthatott, terjedelem és mélység dolgában egyaránt impozáns iparral állunk szemben.

Azoknak a testületeknek a feladatát nálunk az *Iparművészeti Társulat az Iparművészeti Múzeummal* egyetemben vállalta magára. Csakis a rosszakarat állíthatná, hogy föladatuk megvalósítására nem művészi lelkiismeretességgel és célját tudó buzgalommal törekesznek. Sikerült nekik egész sor jeles művészt, kitűnő iparost és lelkes műbarátot a táborukba sorozni. Nekik köszönhető az a nagy fejlődés, a melyről műiparunk az ezredéves kiállításon és a tavalyi karácsonyi kiállításon tanuságot tett. És az ő érdemük mind az, amit jót az ezidei kiállításon látunk, míg ellenben a benne észlelhető elhibázottságok jórészt annak a körülménynek tudhatók be, hogy néhány művész és iparos ahelyett,

hogy ahhoz a közös modern-mozgalomhoz sorakoznék, a melynek ösztökélő központja: az *Iparművészeti Társulat* és az *Iparművészeti Múzeum*: más úton járnak, még pedig, vagy tovább is a régi sablonos művészet kitaposott útján, vagy pedig a maguk törte, de csak olyan rossz ösvényen.

A kiállításban a bútortzat foglalja el a legtöbb teret. A tárlatnak evvel a részével hosszasabban akarok foglalkozni és megjegyzéseimmel nemcsak a reprodukált tárgyra fogok szorítkozni. Aminek az az oka, mert a bútortzat művészete a modern iparművészeti mozgalomnak szinte a centrumává lett, s mert e téren adható és szereshető a legtöbb tanulság.

A bútorosztály elején a *Komor* Marcell építész tervei szerint *Heumann* Mór által készített ebédlőszoba-butorzás ötlik az ember szemébe. Az asztal képét a 46. sz. lapon közöljük. A tehnikai kivitel, amely meglehetősen nehéz föladat volt, igen dicséretes. Igazán kár, hogy annyi fáradságot és akkora gondosságot olyan elhibázott tervezetre kellett fordítani. A tálaló-szekrény (Kredenz) egész ugynevezett fölépítése, de diszítése is nem egyéb, mint építészeti szerkezetnek és építészeti motívumoknak a butorasztalosságba való átvitele. Komor úr, akinek az Iparművészeti Múzeum palotájának építésében része volt, alkalmazta a palotán fölhasznált jórészt keleti motívumokat. De ugyanaz, ami a középcsarnok és a foyer nagy méreteinél szépen hat, s ott a magyar, tehát egyuttal keleti diszítéssel harmonikusan megfér, bántóan hat, ha a butor kis területén koncentrálják, sőt ez még rosszabbnak, még célszerűtlenebbnek, teljesen inpraktikusnak is látszik. A szekrény felső záradéka úgy hat, mint valami hatalmas koszorupárkányzat, amely az alatta levő részeket tökéletesen elnyomja. A fönt alkalmazott indiai madárkonzolok pedig, amelyek a múzeum előcsarnokában mint könnyed diszító csecsebecsék bájosan hatnak, azt az említett hatást még fokozzák. A diszítés túlterhelt és sehogy sem illeszkedik a tér méreteihez. Ennél a butorzatnál sehogy sem voltak figyelemmel arra, hogy a diszítés a butoroknál csakis arra való, hogy bizonyos nagy területeket megfoszson az egyhanguságtól, vagy hogy a szerkezeti átmeneteket a szemnek tetszetős módon közvetítse. Ennélfogva a butor diszítésének a butor szerkezetéhez szervesen kell illeszkednie. Ezt a hibát legjobban ott látjuk, ahol a diszítés egyenesen utjában áll a butor használhatóságának. Az alsó Kredenz nyílt középső részén például, amelynek pedig az volna a rendeltetése, hogy nagyobb tárgyakat helyezzenek el benne, áttört betét van, amely önmagában egészen csinos, de sehogyan sem illik oda, ahol van, mert szinte lehetetlen miatta annak a szekrényrésznek a használása. Az a kredenz különben is a maga faragásaival, számtalan zeg-zugával, amelyek jórésze szinte hozzáférhetetlen, valóságos csapás volna minden jóra való gazdasszonynak, akinek annak leporolása elég gondot adna. Csakolyan hibái vannak szerkezet, diszítés és használhatóság dolgában az asztalnak és székeknek is. Nem tekintve azt, hogy az asztalnak ugyancsak indiai motívumok szerint kidolgozott lábai vaskosak: a négy lábnak alsó összekötése, amely rendesen arra való, hogy a terhet hordó lábakat erősítse, itt a lábak méreteire való tekintettel nemcsak hogy szinte szükségtelen, de határozottan kényelmetlen. Hiszen annyira kinyúlik, hogy az asztal körül ülők egyre beléütnék a bokájukat. A kényelmetlenséget megtoldja az is, hogy az asztaltáblát tulajdonképpen hordó párkányzat alsó széle fogazott, úgy, hogy minden kissé magasabb térdű úrnak vagy minden bodrosabb ruhájú hölgynek a ruhája épségét kell féltennie a különös asztaltól. A szertelenül magas támlájú székek tálalás közben akadályként szolgálnak, de már azért is kellemetlenek, mert a támlájuk hátsó lapja teljesen kidolgozatlan. Az olyan butorzat, amelynek föltétlenül a fal mellett kell állania, falnak néző oldala kidolgozatlan, durva maradhat, de a szék, legkivált pedig az ebédlő széke nem ilyen butor. Szabadon áll, hadd legyen tehát minden oldalán szemnek tetsző.

Előre is megcáfolok néhány olyan ellenvetést, amelylyel bizonyára nem fognak késni. Azt mondhatják, hogy az ismert régi butorok javarésze, amelyeket a műbarátok oly nagyra becsülnek és drágán megfizetnek, s amelyeket évtizedeken által mint utánzásra méltó mintákat hirdettek, az elébb elmondott elvekre alaposan rácsafolnak. Múzeumainkban temérdek az olyan butor, amely túl van terhelve mindenféle faragvánnyal és dekoratív elemekkel, s amelynek szerkezete nemcsak hogy nem alkalmazkodik a gyakorlati célhoz, hanem éppenséggel ellenkezik vele. Hát bizony ez igaz. De az is igaz, hogy azok a holmik, amelyek most a gyűjtésnek objektumai, a maguk idejében sem szolgáltak a mindennapi gyakorlati használat céljaira, hanem jórészt parádés, diszító tárgyak voltak. Nem egy olyan finom faragványu pad, pompás, de impraktikus íróasztal, nem egy ajtóbéllet (mező), amely inkább reliefműnek mondható, mint helyiséget záró szerkezetnek, nem egy remekül faragott kilincs vagy kezelhetetlen kulcs van köztük, amely már a maga idejében is „objet d'art“ volt, nem pedig használat tárgya. A műbarátok úgy vásárolták őket, akár a festményt vagy a szobrokat. Csakis a művészeti dekadence idején, a XVII. század vége felé gondoltak olyat, hogy a mindennapi élet tárgyain is alkalmazzanak a praktikus szükségességgel ellenkező cikornyát és fejtetőre állítsák a szerkezet logikus törvényeit. Az allonge parókával és a toronyfrizurával, amelyek a természetességnek merő ellentétei voltak, minden egyéb is, amivel az embernek az életben dolga akadt, értelmetlenné és impraktikussá lett, míg végre ez a hóbort a Louis quinze-el a tetőpontjára ért. Az izlés ekkor egyszerre nagyot fordult és fagyos, művészietlen, de praktikus józanságot vitt az elcsapott hóbort helyébe. Az, hogy a legutóbb mult harminc-negyven esztendőben ennek a sokféle stilusnak és hóbortnak utánzása uralkodott volt a műiparon, korántsem azt bizonyítja, hogy az utánzás helyén való dolog. Az emberek csak azért utánozták, mert nem alkothattak a magukéból. Most azonban abba akarják hagyni az utánzást. Ami jóval a régi hagyomány szolgálni tud, azt ezután is megtartják, s a modernség szolgálatára rendelik. De megint érvényre akarják juttatni a szerkezet logikus törvényeit, a diszítés természetes alapelveit. Már nem az a cél, hogy butor formájában abstract „Objets d'art“ alkossanak, hanem az, hogy minden butor használható és művészies is legyen. Hogy ezek ne csak megfeleljenek azoknak az elveknek, amelyeket a lángeszű Ruskin propagált, hanem hogy kivetkőztessenek exkluzív jellegükből, hogy a nép széles rétegei közé kerülhessenek, hogy egyszóval demokratizáltassanak.

Rátérek megint a kiállított tárgyak ismertetésére. A Komor-Heumann ebédőbutorzata mellett van a *Ruprich* Károly szobaberendezése. Angol mintákat követ, de sehogysen tud szert tenni azok finom, intim bájára. A tálaló szekrény (Kredenz) a maga magos kettős rátétjével, szinte azzal ijeszti az embert, hogy egyszerre csak kibillen az egyensúlyából. Ez a butor, amely pedig egész konstrukciójával a nálunk szokásos fanemeknek felel meg, csakugy mint sok más újabb butorunk, mahagoni-külsővel készült. Azt hiszik nálunk, hogy a mahagoni a modern stílnak föltétlen kelléke. Pedig ebben nincs igazuk. Mint luxus-fa nagyon sokat ér a maga fényes felülethatásával és jeles strukturájával; csakhogy az angolok nem azért használják annyira a mahagonit és imitációját, mert talán azt hiszik, hogy művészi eszméiket ezzel az anyaggal jobban tudják kifejezni, hanem azért, mert a mahagoni vagy a hozzá hasonló fényes lakkozás a jórészt nedves, párás angol levegő hatásának jobban tud ellentállni. Egész sora a modern butorzó-művészeknek már abba is hagyta a mahagoni alkalmazását, legkivált a nancy-i, a belga és hollandi művészek, akik a butorok szerkezeti részeihez igen gyakran európai fanemeket használnak, dekoratív részeihez pedig különböző színű, drága, nem európai fanemeket. Nálunk is jobban tennék, ha ott, ahol nem nagy fényűzést vagy nagy pompát kell kifejteni, nem alkalmaznának mahagonit, hanem jóféle belföldi fát, amelyen megfelelő színezéssel sokféle színhatást is el lehet érni.

Ruprich Károly kiállított még egy másik, zöld színnel pácolt ebédlőbutorzást is, amely nagyon is tanuskodik róla, hogy még az olyan kitűnő iparos is, amilyen ő, milyen utakra tévedhet, ha a szükséges művészi ösztökélésnek híján van. Ez az ebédlőbutor gotikus reminiscenciákkal szolgál, amelyek azonban nem származnak, mint a londoni Guild and School of Handikraft-nak olyan sok műve, gotikus butorokról, hogy azután modern praktikus szükségleteinkhez alkalmazkodjanak (hiszen még ebben a módosított formában is otrombáknak és vaskosnak látja őket az elkényeztetett modern szem), hanem minden átdolgozás nélkül az építészetből. Különösnek tartom azt is, hogy a kredenz ajtai tulajdonképpen színes üvegablakok. Ezt a helytelenséget legjobban az az egyszerű munkás bírálta el, aki a szekrény előtt állva, azt tudakolta, hogy tulajdonképpen hová néznek azok az ablakok? A modern üvegfestésben vannak ugyan olyan színes ablakok, amelyek már önmagukban kolorisztikusan hatnak, hanem ez csak kivételes esetekre szól, még pedig kis méreteknél. Általában az áll, hogy a színes üvegablaknak szemben kell lennie a fény eredetével, mert csakis akkor érvényesül kolorisztikus és dekoratív hatása, s csak akkor felel meg rendeltetésének.

Ruprich még egy harmadik tárgyat, egy nagy szekrényt is küldött a kiállításra. Ezt kellett volna legelsőnek említenem, mert arról tanuskodik, hogy micsoda kitűnő munkával tud Ruprich úr szolgálni, ha művészi a vezetése. A kredencszerű szekrényt László Fülöp festőművész vázlata alapján csinálta. Formája, a maga sok kedves változatosságával, amelyek majd mindig struktívák, igen kellemesen hat, noha nem igen kínálkozik új dolgokkal, mert majdnem valamennyi részletére hasonló mintákat a modern belgáknál és franciáknál bőven találunk. Seltersheim Pál, Majorelle és Serurier Booy a tulajdonképpen való szellemi apái ennek az érdekes szekrénynek, de már a mesteri munka s a brillians zöld fényezés, amely hír szerint egészen új és sajátos eljárás szerint készült, Ruprich mester érdemei.

A butorzat-osztály legkülönb díszé kétségtelenül az a pohárszék és az a tömör mahagoniból készült asztal (47. lap), amelyet Thék Endre *Rippl-Rónainak*, az ismert festőnek tervei szerint csinált. Ez a két butor gróf Andrássy Tivadarnak egy most készülő ebédlő berendezéséhez tartozik. Nemcsak külső hatás dolgában kitűnőek, de konstrukció szempontjából is kifogástalanok. Sokat vitatkoztak legutóbb, hogy ezek a művek, amelyek a maguk nemében remekművek, tulajdonképpen kinek az érdeme? Azt hiszem, hogy az, aki a szóban forgó urakat ismeri, rögtön eldöntheti a kérdést. Az, hogy tulajdonképpen kevés eszközzel a művészi előkelőség hatását lehetett elérni, kétségtelenül Rippl-Rónai érdeme. Ilyen egyszerű, de éppen egyszerűségével impozáns ötlet, csakis művész fejében támadhatott. Az azonban, hogy e műveknél a fának különösen pedig a mahagoninak szerkezeti sajátosságaival olyan logikusan, következetesen vetettek számot, bizonyára Thék érdeme, aki, ami különben ismeretes, bárkinél is jobban ismeri a fát és ennek struktív törvényeit. Minden tekintetben kitűnő a pohárszék helybeosztása, a nyitott és csukható mélyedéseké, amelyekben mindenféle nagyságu és formájú tárgy elfér, s amelyek lehetővé teszik, hogy a különösen finom fényűzési tárgyakat kint tartsák, a közönségesebb használati tárgyakat pedig bent a szekrényben tarthassák. A pohárszék fölépítése logikusan egyszerű, híján van mindenféle cikornyának és eredetiségre való hajszának, és nagy méretei dacára könnyed, szinte csinos. Ajtóinak és felső képszékének díszítése pompás ötlet. Egész lapos, belső lapjukon megerősített oxidált fémlemez ornamensekből áll, amelyek felhőzetesen stilizált fákat ábrázolnak, még pedig éles körvonalak nélkül. Ez a díszítés a nagy ajtófelületeknek nagyon is erős fényét mérsékli és tisztán ornamentálisan hat. Az, hogy ezek a burkolások nem kapcsolódnak szervesen az ajtó csuklóhoz (Scharnier) vagy zárórészeihez, ahogy ezt a korrektség kíváná: itt nem akkora baj, mint egyebütt, mert hiszen ezeknek a burkolásoknak nem

az a föladatuk, mint rendszeren, hogy szerkezeti erősítést markirozzanak, hanem csak az, hogy úgy hassanak, mint a felületen elhelyezett minden egyéb ornemens. Az asztalnál, amelynek — tizenkét karosszékből ülő személynek lévén szánva — szokatlanul nagy a táblája, remekül sikerült az asztal láb kérdését megoldani. Egy középtörzsből ágakként jobbra-balra támasztó dúcok nőnek ki: ez a láb. És könnyen, a teljes biztosság hatását keltve hordja a nehéz asztaltáblát.

Figyelemreméltó munkákkal állott ki a sorompóba *Polgár* Alajos. Egyebek közt olyan hálósobabutorzással is, amely nemcsak tehnikai kivitelével, de legkivált a csinoság hatásával rászolgál a figyelembe való vételre. A butorzat két olyan darabját reprodukáljuk, amely arról tanuskodik, hogy Polgárnak a szerkezet, de a disztítés iránt is jó érzéke van. Nem igen jár a maga utján, egy kis kölcsönért elnéz a japániakhoz és a modern franciákhoz, de jól ért ahhoz a mesterséghez, hogy ezt a kölcsönt nagyjában illően és izléssel fölhasználja. Ha a terveit szigorú művészi kritikával fölülvizsgálnák, igen jeles munkák alkotására nevelhetnék az ő tehetségét. Ott, ahol azelőtt oszlopokat és pilasztereket alkalmaztak, Polgár a nádcsomó motívumával él. Nem egészen új ez a motívum, konstruktív szempontból nem is látom nagyon szívesen. Nem tartom éppenséggel logikus dolognak, ha a törékeny nádat, bármekkora csomóban is, terhek hordására használják. Mintha tíz beteges, gyöngye asszonyra bíznának olyan munkát, amelylyel egyetlen erős ember is megbirhatna. A tíz gyöngye teremtés elvégzi ugyan a dolgot, de bizony a fáradozó beteges nők nem kellemes látványosság.

Polgár ezt a szerkezeti motívumot érdekesen viszi át a disztítésbe, ahogy ez az ábrázoltuk mosdóasztal tükörkeretében látható. Csakhogy nem használja ki dekoratív a nád hajlékonyságát, hanem a végeit minden fajtájú naturalisztikus virággal, még szivarcsomókhoz hasonló erősítésekkel is zárja. Ami hiba. Míg egyébütt is tesz róla tanuságot, hogy bizonyos motívumok struktív elemeire semmi figyelemmel sincs. Amikor például könnyű, elegáns, naturalisztikus virágokat, amelyek disztítésül szolgálhatnak, konzolok hordására alkalmaz. Az ember attól fél, hogy ha azokra a konzolokra valami tárgyat állítanak, a csinos virágfonadékok rögtönösen összenyomódnak. A felület színes ornamentei marketterie munka: virágmotívumaik jórészt japániasak, de tarkábbak és kevésbé graciosusok mint ahogy azt ez a stílforma megengedi, illetőleg megköveteli. Leginkább az ágyakon látszik ez, amelyeken Polgár, csakúgy mint ahogy ezt a párisi l'Art nouveau néhány munkáján láttuk, a marketterie-munka fölé még nádszálakat visz, amelyek azonban az által, hogy ez az ornament a nagy dekoratív hatásnak hiján van, zavarólag hatnak. Végül igaz dicsérettel emlékezem meg a tükörsekreény japánias körükeretezéséről. Igen jeles munkát végzett vele.

Hirschler és *Faragó*, ez a két jeles bútorrajzoló, az idén csak keveset mutatott be. Azelőbbi egy *Engel* Lajos által igen jól munkált bájos szalonberendezést, amely ugyan Chependale nyomain támadt, de Chependalének merev vonalait diskret faragványokkal megeleveníti. De már a szövet nem illik a berendezéshez, mert bár modern, mégis nagyon rikító ezekhez a csinos munkákhoz. *Faragó* egy Lukacsovics által készített etagère-szekrényt állított ki, a mely, néhány kisebb hibáját nem tekintve, eléggé csinosan hat.

Horti professzor, aki egy idő óta nemcsak nagy buzgalommal, de sikeresen is azon fáradozik, hogy a mesterségek legkülönfélébb ágait művészi szellem hassa át, két karosszéket állított ki. Az egyik kárpitozott, a másik bőrös szék (a 48. sz. lapon). A kárpitos támlásszék (készítette Gelb M.) struktív tekintetben kitűnő. A támla, a maga finoman hajló vonásaival nem illik ugyan nagyon a szék vaskosságához, de önmagában olyan csinos s olyan pompásan illeszkedik a széken ülő hátához, hogy az ember ezt az össze nem függést szívesen megbocsájtja. De már a bőrös karosszék

(készítette Lukácsovics J.) fölépítés, valamint az áttört fabéltet és a bőornamens vonalrajza dolgában is teljesen harmonikus. Csak az a baja, hogy az ülése nagyon is széles. Egy kissé zavaróan hat a szék támlájának koronája is, amelyet bizonyára a munkás túlbuzgalma futó levelekből, tisztán ornamentálisan olyan kagylóformában képzett ki, mely nagyon is barokkó-ízű.

Egyszerűségével és logikus szerkezetével igen jól hat Nagy Jenőnek az 52. sz. lapon közölt kis szivarszekrénye. (Készítette Lukácsovics J.) Kár hogy a gyámok, anélkül hogy erre szükségük volna, egész helytelenül, oszlopfejekben végződnek; azért is kár, hogy a máskülönben szép vonalú kapocsburkolás túlon túlterhelt. Az ajtóbéltet zöld, hullámos üvegből van, amelynek itt igen szép a díszítő és a kolorisztikus hatása.

Meg kell emlékeznem arról a könyves szekrényről és íróasztalról is, amelyet Vágó László építész tervei szerint Wener készített. Ezek a bútordarabok szintén azt bizonyítják, hogy milyen helytelen dolog az, amikor tisztán építészeti motívumokat bútorokon alkalmazunk. Vágó nemcsak a könyves szekrényét, de még az íróasztalát is, akárcsak régi várak volnának, bástyaoromzattal díszítette, amelyen könyv is, papiros is hamarosan elszakadna. *Mahunka* ebédlőbútorzást küldött, amely külsőség dolgában a belgák nyomait mutatja, amennyiben ezeknek egy bizonyos vonalrajzát utánozza, de máskülönben nagyon is messze elmaradt a belgák csodálatosan struktív szellemétől. A fabéltetnek ama szinte szeszélyes vonalai, melyek Van de Veldenél vagy Serurier Bovy-nál a konstrukcióból organikusán származnak, Mahunká-nál nem egyebek játéknál. Az ajtóbéltetekkel is szakasztott úgy van, pedig a belga Hankar genialis burkolásairól és üvegajtóburkolatairól leste el őket, anélkül azonban, hogy a belgának akár az eleganciáját, akár a struktív szükségesség iránt való érzékét ki tudná fejezni.

Egész sor csinos tükörkeret is van a kiállításban; egynehányat reprodukálunk is. Majd valamennyi modern jellegű, noha a modernség igazi magaslatától még messze elmaradtak. Csakis amolyan neki-iramodásfélék a magasság felé. A virág ornamensek alkalmazásánál jobban kellene ügyet vetni a szigorubb stílizálásra de egyuttal egyszerűbb vonalrajzra is kellene törekedni.

*

Igen szép haladást konstatálhatunk a szőnyegipar és a tűmunka terén. A *Kovalszki* Sarolta úrnő dicséretes vezetése alatt álló eleméri *Torontálmegyei Házipar* a maga régi dolgain kívül újnemű tárgyakkal is beállított. Kovalszkiné egész új szövőtechnikát honosított meg, olyant, amilyent Scheerebeckben úznek, s igen jeles, modernül stílizált mintákat dolgoztatott föl. Az 53. sz. lapon egy *Vaszary* Jánostól tervezett és Elemérben készített szőnyegvég képét közöljük, amely színek és kidolgozás dolgában egyaránt kitűnő. Ha Kovalszkiné ezután is ezen az úton halad, bizonyára nagy eredményeket fog elérni. Mégis azt a tanácsot adjuk neki is, azoknak a művészeknek is, akikkel rajzokat készített, hogy ne kövessék olyan nagyon az angol, német és északi mintákat, s hogy inkább a lineáris ornamentikát alkalmazzák, mint az állatokból és növényekből stílizáltat. Hiszen annak sem kell, mint annyi sok keleti munkánál, éppen geometrikusnak lennie. Megtűri a legeredetibb és legérdekesebb kombinációkat is, amit legjobban a németalföldi szőnyegművészek munkái, köztük első sorban a *Lemmén* Györgyéi, biznyítanak.

A *Torontálmegyei Szőnyegipar Részvénytársaság* és a *Pozsonyi Állami Szövőipariskola* még mindig az úgynevezett perzsa szőnyegek szövésére vetik a fősúlyt. Mind a két intézet jól tenné, ha inkább szép, modern munkák készítésére adná magát. Hiszen kezdőkísérletek már történtek is, de meg jeles rajzolókból sincs hiány.

Igen érdekesek a Rippl-Róna hímzései. Témáit nem dolgozza föl se naturalisztikusan, se tisztán lineárisan vagy sematikusán stílizálva, hanem a fölmerülő stíliztikai nehézségeket

úgy küzdi le, hogy a tulajdonképen való rajzot csakis vázlatosan, éles körvonalozás nélkül rakja föl, s a képhatás elérését, de általában az általános főhatást is a színezésre bizza.

Érdekes két applikáció-munkát küldött *Mirkovsky* Gézáné a kiállításba. A kézimunkának ezt a technikáját, amely pedig a maga kitűnő kolorisztikus hatásával nagyobb felületek díszítésére nagyon is alkalmas, alig ápolják nálunk. A két kiállított tárgy közül (az 53. és 54. sz. lapon) az elsőt tartjuk a jobbnak. Erőteljesen, bár kissé nagyon schematikusan stilizált munka. A másikat rajz és szín dolgában kissé túlzottan naturalisztikusnak tartom. Hatása egészen képszerű, már pedig az effajta munkák, amelyek csakis nagyobb felületekre illenek és amelyeknek díszítés a feladatuk, csakis a nagyobb ornamentális lineáris rajzot bírják el.

Túvel dolgozott kitűnő munkákat állítottak ki a *Magy. Kir. Állami Nőipariskola* és az Izabella főhercegasszony védnöksége alatt álló *Pozsonyi Nőegyesület* is. Mind a két intézet nagy buzgalommal és ugyanakkora ügyességgel, a nemzeti motívumok fejlesztésén fáradozik. Szívesen látnám, ha az alkalmazott nemzeti motívumok stilizálásán valamelyest változtatnának, mert a két intézetben szigorúan követik azt a sematikus szellemet, amelylyel a letűnt századokban stilizáltak volt. Valamivel több szabadság a rajzban és valamivel több egyéniség a stilizált elemek csoportosításában, azonkívül egy kis eltérés a néha a renaissancera emlékeztető szimetriától, bizony elkelne a munkáikon. Egyéniebbé és ezzel eredetiebbé is válnának általuk!

Az agyag- és üvegipar terén is láttunk egynehány újítást. Nem sokat, de érdekeset. Legelsőnek a *Róth* Miksáéit említem. Két új műiparág meghonosításával jókora érdemet szerzett magának. Ő az első, aki nálunk megpróbálkozott az amerikai Tiffany módszere szerint készített színes üveglablakkal. Az 58. és 59. sz. lapon levő ábra, sajnos, csakis az ablakok rajzát mutatja be, de nem is sejteti kolorisztikus hatásukat. Ezt a két ablakot *Róth* tervei szerint Tiffany által készített üvegdarabokból nálunk állították össze. A rajzok nem nagyon eredetiek, mert hiszen jórészt modern angol és német témák nyomait követik, de van bennük a kolorisztikus hatás iránt való jókora érzék. Az eredeti Tiffany-munkáknak elragadó kolorisztikus hatását persze még megközelítőleg sem érik el, aminek két oka is van. Először is az, hogy Tiffany nem takarékoskodik az üveggel; hogy a rajz témáját a legkritikább esetben tartván olyan fontosnak mint a színhatást, nem egyszer három-négy különböző színű üvegdarabot is rak egymás fölé, csak azért, hogy a keresett színhatást elérje. Azt hiszem, — legalább az az impresszióm, — hogy *Róth* a maga üveglablakaihoz nemcsak Tiffany-üveget használt, hanem francia üveget is, amit különben sok francia és belga üveges művész is meg szokott tenni, még pedig azért, mert a Tiffany-üvegnek nagyon kevés a világos árnyalata, úgy hogy gyakran kevés világosságot bocsájt a szobákba. Hát bizony a más fajta üveg alkalmazása olcsóbb is, sőt a gyakorlati célnak jobban meg is felel, hanem a kolorisztikus és művészi hatás határozottan csorbát szenved tőle.

Róth Miksa még a velencei üvegmozaik-művességet is meghonosította nálunk, s a 60. sz. lapon reprodukált két műtárgy arról tanuskodik, hogy ebben a tehnikában is sokra vitte. Úgy reméljük azonban, hogy *Róth* nem fogja a velencei mozaikok pusztá utánzásával beérni. Mert bármily érdemes dolog is ennek az iparágban nálunk való meghonosítása, bármennyire nevezetes dolog gazdasági szempontból is, — különösen több, munkában levő megrendelésre való tekintettel, — az bizonyos, hogy a modern belső díszítés nem veszi valami nagy hasznát ennek a tehnikának, amelynek a hatásai csakis nagy méretekre és igen messze levő nézőpontokra szólnak. Annak azonban, hogy igenis az üveginkrustationak nagy szerepe juthat a belső dekorációban nemcsak Tiffany de a nancy-i Panu is a bizonyossága. Az ő nyomdokaikban haladva *Róth* is nagyobb eredményeket érhet el, mint a bizony már elcsépelet velencei mozaikkal.

A kiállításban ezidén is részt vettek *Schreiber* örökösök üvegyárai valamint a *Kossuch* Jánoséi. Csakhogy egyikük se mutatott be új, figyelemre méltóbb használati vagy fényűzési tárgyat. Rippl-Rónai ismét kiállította a maga üvegmodelljeit, de ezek bizony nem igen felelnek meg annak a céljuknak, hogy használati áruk számára művészi modellekül szolgáljanak. (A 47. sz. lapon a Rippl-Rónai-féle bútorzat reprodukciójában láthatók.)

Zsolnay az idén nemcsak jeleskedett, amit különben mindig tett, hanem művészi tekintetben fölülmúlta minden eddig bemutatott művét. Végre-valahára eltért a kis virágos keletieskedő, valamint a sematikus magyar motívumoktól, és áttért a nagy dekoratív vonalakkal kifejeződő, félig naturalisztikus virágornamentre, amely, noha semmiképp sem utánzás, az emberben emlékezést kelt a kopenhágaiaknak s a velük egyívású művészeknek modern dekorációjára. Van néhány kiállított olyan darabja is, amelynek egyáltalában nincs ornamentációja, amely csakis szántszándékkal foltosnak, bolyhosnak csinált zománccával hat. *Zsolnay* ezekkel az egymástól nagyon eltérő árnyalatokat képviselő tárgyakkal olyan hatást ér el, amely gyakran felülmulja a legjobb modern fayenceokét. A fém-szerű lustre-el ellátott darabokkal felért a technika legnagyobb magaslatára, de ezt talán már el is hagyta velük, mert hiszen reájuk tekintve az ember már nem is azt látja, hogy fayence munkák vannak előtte, hanem azt hiszi, hogy csiszolt fémet lát.

A porcellánipar terén csakis egyetlen egy újítást jegyezhetünk fel. *Fischer* Emil megpróbálkozott a kopenhágai porcellángyár munkáinak utánzásával. Egyelőre csak kisebb méretekben. Az utánzatok természetesen nem érnek föl az eredetiekkel, sőt messze elmaradnak tőlük – aminek az is az oka, hogy *Fischer* híján van a megfelelő művészeknek, – mindazonáltal ezek az apró-cseprő tárgyak igen csinosak és, – ez pedig különös javukra szolgál, – igen olcsók. E munkákban fő érdem a technikai kivitellet illeti. Azt, hogy *Fischer*nek sikerült az alzománc-festés nehézségeivel megbirkózni. Jóldeig a kopenhágai gyár egymagában állt ezzel a mesterséggel. Nemrég a meiszeni gyár ezen a téren még nagyobb sikert ért el, amennyiben az alzománcfestést kemény porcellánon is alkalmazni sikerült (puha porcellánnál 1200–1300 foknyi melegség, kemény porcellánnál már 1600–1700 foknyi melegség kell hozzá), de az olyan fiatal gyár, amilyen a *Fischer*-féle, még a maga vékony eredményeivel is nagyra lehet. Egyebekben *Fischer* munkálkodása is tekintettel van keserves piaci viszonyainkra, s még mindig azokat a sablonos ó-meiszeni utánzásokat produkálja mint azelőtt. A *Herendi porcellángyár* is hű maradt a régi kerékvágáshoz, sőt a legrégebbehez. Illik rá nagyon az az ismeretes paradoxon, hogy: szépséges mult van előtte. Csak annyit változott, hogy a technikája fogyatékosabb lett. A színezése rikító, a színei és aranyozása egyenetlenek, a vonalai nem tiszták, és gyakran még a zománca is hibás.

Egész sor igen különféle dologgal köszöntött be *Horti* Pál professzor. A már említett támlásszékeken kívül majolika-, bőr- és fémmunkákkal is megpróbálkozott. Majolikái, amelyeket reprodukciókban közlünk, technika dolgában fogyatékosak ugyan, de a maguk jórészt eredeti formáikkal elég érdekesek. Kívánatos dolog, hogy *Hortit* az első balsiker ne riassza vissza s hogy kísérleteit, próbálkozásait ezután is folytassa. Forma dolgában igen jók az egy darabból kivert rézedények, amelyek különben készítőjük *Jancsurák* K. munkás művészi ügyességének is becsületére válnak. Dicséretet, elismerést érdemel értük.

Hortinak legnagyobb érdeme, hogy a dekoráció iránt való érzékével a vonal felé hajlik, amelynek lendületet és ornamentális jelentőséget is tud adni. De már azzal a móddal ahogy a virágornamenssel bánik, nem értek egyet. Keze alatt olyan túlterheltté lesz, hogy dekoratív jellegét néha el is veszti egészen.

A bördíszműárukat készítő ipar terén az idén nagy a haladás. Az érdem javarésze *Gottermayeré*, aki nagy iparkodással törekszik azon, hogy a maga mesterségét a modernizálás útján fölvirágoztassa. *Boros* Rudolf tervei alapján néhány nagyon finom à petit fer

aranynyomással diszített bőrmunkát készített, azonkívül még néhány igen jól sikerült bőrhozzáért munkát is.

Azok a mesteremberek, akik bőrművészetével foglalkoznak, jórészt sajnos még mindig a régi művésziellen állásponton maradtak. Metszett bőrben egész képeket vagy banális domborműveket imitálnak, pedig az ő technikájuk nem tűr meg más diszítést, csakis a meglehetősen laposan dolgozott ornamentális dekorációt. Azt, hogy ilyen módon jeles dolgok alkothatók, az a két bőrművészeti munka is bizonyítja, amelyet *Horti* terve nyomán *Walter* és *Howindt* készített, valamint a *Fischhof* Jenő laposan metszett táskája is, amelynek azonban alaposan elhibázott a sujtje.

Ötvösmunkát ezuttal csakis *Roger* Adolf állított ki. Még mindig hűségesen ragaszkodik a régi formákhoz és a régi rekeszománchoz. Megpróbálkozott ugyan vele, hogy díszgarnitúráján és különféle keretein a filigránrészek és a zománcdiszítések rajzait valamelyest modernebben stilizálja, de nem nagy eredményt ért vele. Új alakjukban csak oly túlterheltek és ríktók, mint annak előtte. De azok az ékszerek, amelyeket *Förk* Ernő és *Havranek* Ferenc rajzai nyomán készített, komoly figyelmet érdemelnek. Reprodukáljuk is őket. Arról tanuskodnak, hogy a tervezőknek jó érzékük van a vonal stilizálása és a növényornamens dekoratív fölhasználása iránt, s hogy jó ízléssel rendezik el a növények kombinációt. Csak azt az egyet kifogásolnók az ékszereken, hogy a drágakövek alkalmazása, de meg organikus beillesztésük is, nem nagyon sikerült. Mindazoknak, akik szívükön hordják ennek a művésznek érdekét, azt ajánljuk, hogy tanulmányozzák a belga *Van der Velde* és *Morren*, valamint a francia *Colonna* és *Lalique* munkáit. Megtanulhatják rajtuk, hogy a drágakövek helyes alkalmazásával, másrészt a tisztán lineáris ornamentációval milyen csudálatos hatások érhetők el. Még az is hibájuk a *Roger*-féle munkáknak, hogy zománcuk sokhelyütt nem eléggé finom, aminek pedig a kolorisztikus hatás vallja a kárát, s hogy gyakran olyan helyütt, ahol a zománc-viszi a rajzot, még a körvonalakat sem tartatja be kellő szigorúan.

Sokat várunk, a kiállított dolgai alapján, *Rappaport* és *társának* csak nemrég megnyílt zománcműves műhelyétől, ámbátor most bemutatott rekeszománc munkái nagyon közönségesek. De már festett zománcmunkái technika dolgában nagyrészt kitűnőek. Különösen az en grisaille és az aranszerű tónusú darabok. Igazán kívánatos dolog volna, ha a terveiket valami jeles művész rajzolná. Igen jó munkának mondható az a két kis lemez is, amely guillochirozott alapon email translucideből készült. Az új cég újfajta, saját találmányu zománcozással is megpróbálkozott. Olyannal, amelyben rekeszbeosztás nélkül nagyobb felületeken fölrakott zománc, felhős árnyalatokra tesz szert. A kiállításon csakis egy kisebb vázát látunk, amelyet teljesen ezen a módon zománcoztak, és még csak a jövő titkai közé kell sorolnom annak a kérdésnek a megoldását, hogy ezzel az új zománcval valamelyes művészi hatást el lehet-e majd valamikor érni? Teljesen fölösleges dolgoknak tartom azokat az egész sötét, egyszínű zománccal bevont vázákat, amelyeknek lustre-jéből az embernek bizonyos majolika munkák jutnak az eszébe. Csak nem pótolhatja ez a drága matéria az olcsó és szép majolikát?

Érdekes művész számba megy *Beck* Ö. Fülöp, aki néhány rendkívül finom bronz-munkát küldött a kiállításra. A reprodukált (66–67. sz. lapokon levő ábrák) munkák első pillantásra azt tanúsítják, hogy készítőjük a modern franciák tanítványa. De bármennyit tanult legyen is *Vallgreen*-től, *Charpentier*-től vagy *Carabin*-től, mégis egészen önálló a művészete. Rendkívüli nagy érzéke van a figurális elemnek ornamentális alkalmazása, valamint a formák organikus kiképzése iránt. Az ő munkáin a korsó füle-lába nem amolyan a tárgyhoz mehanikusan ragasztott valami, hanem az egésznek szerves része, amely a dekorációból természetszerűleg nő ki. Milyen érdekesen ad praktikus alakot az ornamentnek, amikor például villává, de még gyertyatartóvá is formálja! Hallottam,

nem is egyszer, hogy a munkáinak főhányják nagyon is drága árukat. Ugylátszik, nem gondolnak arra, hogy ezek a tárgyak nemcsak technika dolgában rendkívül nehéz és finom munkák, de azonkívül igazi műreemek is, amelyeknél mindegy, bronzból vagy nemesebb fémből készítették-e őket.

A fémtchnika terén a kiállítás még két más újítással is szolgál. A *Magyar-Belga Fémgyár R. T.*-nak galvanoplasztikai módon bronzozott gipsztárgyaiból és *Beschorner A. M. és fia* műbronzáival. Amazoknak is az a céljuk, hogy ilyen szurrogatum gyanánt szolgáljanak. Azt ugyan nem tudom, hogy a gipsz az ilyenféle kezelés folytán ellentállóbbá lesz-e, de azt a kijelölt áruk alapján látom, hogy kisebb szobrásmunkákra ez a matéria nem alkalmas. Sokkal különbek a Beschornerék bronzot pótló tárgyai. Néhányat közülök reprodukálunk is. Tehnika dolgában kitűnőek, öntésük pontos, az áraik sem felette drágák. Csak éppen a patina megválasztása és kivitele dolgában nem mindig sikerültek. Azért azonban igaz dicséretet érdemelnek, hogy nem adták magukat régi, elcsépelet piaci áruk másolására, hanem csakis művészi értékes modelleket sokszorosítanak.

Világító iparunkat, sajnos, ezúttal se dicsérhetjük meg. A *Magyar Lámpagyár R. T.* még egyre a maga régi művészietlen modelljeit dolgoztatja föl, amelyeket évekkkel ezelőtt valamelyik berlini, modellekkel kereskedő zsidárusnál vásárolt. Kivüle még *Rex* is küldött néhány világító-tárgyat a kiállításba. Nem igen hiszem, hogy itt eszelték ki őket, inkább azt, hogy a londoni *Benson* és *Ashbee* munkáinak egyszerű másolatai. A reprodukált *Hochmann* József-féle üvegcsillárt *Körösy* és *Sebestyén* tervezte. Sokkal jobban hatna, ha nem terheltek volna túl indákkal, amelyek éppenséggel nem hatnak ornamentálisan.

Lakatosművességünk sem haladt nagyot. *Forreider* József alumínium-bronzból kovácsolt kandalló-állványt állított ki, a mely technika dolgában igen sikerült, amely azonban inkább a fémművességben való remeklés, mint műalkotás; mindenféle stilusoknak és témáknak valóságos konverzáción lexikona, csak éppen kandalló-állvány nem. *Sárvári* a maga kovácsolt vasmunkáival jobbára régi nyomon jár. Még mindig azt tartja, hogy a vaskovácsolásnak az a művészi föladata, még pedig legfőbb föladata, hogy természetes virágokat utánozzon. Sikerültebbek a stilizált díszítményekkel ellátott tárgyai.

Befejezem ismertetésemet. Nem egy elavult sablont, nem egy észszerűtlenséget kortholtam benne. De megvigasztal, ha ugyan vigasztalás számba mehet az effajta tapasztalat, az a tudat, hogy nem vagyunk magunkban régi sablonok és észszerűtlenség dolgában.

Tavaly Berlinben is láttam a magunkéhoz hasonló kiállítást. Nagyobb volt, de aránylag se volt jobb. Hasonlót tapasztaltam az osztrák iparművészeti múzeumban, Bécsben, a minapi karácsonyi kiállításon. Néhány kifogástalan, igazi művészi szellemtől áthatott intérieuren kívül, az egész bécsi bútóripar kiállítása nem egyéb utánzásnál. Gondolkozás nélkül, szinte gépiesen utánozzák az ó-németet, a Louis quinze-t vagy legjobb esetben az úgynevezett angol mintát. És a mesterségek minden egyéb ágában is, az alsó-ausztriai műiparegyesület védnöksége alatt, (ezt az egyesületet a múzeum igazgatója *Scala* udvari tanácsos a múzeumból szerencsésen kiakolbolította) a legművészietlenebb, a legelcsépelettebb piaci ízlés dominál.

Ha a párisi világkiállításon csakis Béccsel kellene versenyre kelünk, dehogyan is aggódnám. De bizony ott más országok is szembe szállnak velünk. A még hátralevő másfél esztendőben rendkívül szorgalmasan és komolyan kell dolgoznunk, mert ez a karácsonyi kiállítás, amely a párisi szereplésünk főpróbájának tekinthető, sok örvedetes jelenség mellett, nem egy fogyatékoságunkról tett tanúságot.

Diner-Dénes József.